

Minister Nauki

DAP-W AZ.055.1.2024
Warszawa, 05 listopada 2024 r.

**Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej**

Odpowiedź na interpelację nr 5424

Szanowny Panie Marszałku,

składam na Pana ręce, o dpowiedź na interpelację Posła na Sejm RP Pana Krzysztofa Piątkowskiego w sprawie wsp ierania uniwersytetów trzeciego wieku jako standardu w polskim systemie edukacji

Szanowny Panie Pośle,

odpowiadając na pytania zawarte w interpelacji, przedstawiam następujące informacje:

Podmioty systemu szkolnictwa wyższego i nauki podejmują różne aktywności w zakresie realizacji działań na rzecz otoczenia społeczno – gospodarczego. Jednym z najbardziej wyrazistych formatów takiej działalności jest funkcjonowanie uniwersytetów trzeciego wieku (dalej: UTW) oraz kształcenie poza formalne osób dorosłych. Niewątpliwie UTW odgrywają kluczową rolę w aktywizacji intelektualnej seniorów, pozwalając im na ciągłe poszerzanie wiedzy i rozwijanie pasji. Dodatkowo pełnią też ważną rolę w zapobieganiu wykluczeniu społecznemu osób starszych. Są to działania wpisujące się w “Trzecią Misję Uczelni”, czyli kreowanie relacji uczelni z ich otoczeniem, popularyzację nauki oraz wspomaganie rozwoju społecznego.

Na wstępie należy podkreślić, że ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce zawiera rozwiązania zgodne z konstytucyjną zasadą autonomii szkół wyższych w zakresie samodzielnego decydowania o rozwiązaniach przyjmowanych w różnych sferach jej działania i nie narzuca uczelniom obowiązku tworzenia UTW lub konkretnej formy organizacyjnej funkcjonujących już przy uczelniach UTW. Dotychczasowe próby legislacyjnego „zobowiązania” uczelni do organizowania UTW, np. w drodze zgłoszenia poselskiego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu wsparcia idei uniwersytetu trzeciego wieku (IX kadencja Sejmu RP, druk nr 1698)¹, nie spotkały się z pozytywnym odbiorem środowiska akademickiego, w tym np. Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich² a projekt został wycofany przez wnioskodawców. MNiSW pozostawia w tym zakresie uczelniom dowolność działania w ramach tzw. „trzeciej misji uczelni”, nie narzucając przy tym konkretnych rozwiązań.

¹ <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1698>

² <https://krasp.org.pl/dokumenty/dokument,poselski-projekt-ustawy-o-zmianie-niektorych-ustaw-w-celu-wsparcia-idei-uniwersytetu-trzeciego-wieku,473>

Uniwersytety trzeciego wieku to jednostki powoływane do działania zazwyczaj w sposób zorganizowany i sformalizowany na rzecz seniorów. UTW posiadają m.in. regulamin, program zajęć, często deklarację uczestnictwa. Cele działalności mogą być różne, ale ich zakres zawsze zawiera się w szeroko pojętej edukacji, aktywizacji i integracji. Podobnie formy zajęć mogą być różnorodne, ale powinny one mieć charakter edukacyjny, aktywizujący lub integrujący słuchaczy.

Uniwersytety trzeciego wieku w Polsce działają jako samodzielne jednostki powołane w celu prowadzenia działalności UTW lub w ramach działalności innych podmiotów. **Główny Urząd Statystyczny na potrzeby badań UTW wyróżnił ich następujące formy organizacyjno - prawne:**

- 1) stowarzyszenie UTW,
- 2) fundacja UTW,
- 3) **UTW działające w strukturze uczelni (jako stowarzyszenie UTW),**
- 4) **uczelni (niebędące stowarzyszeniem)**,
- 5) organizacji pozarządowej innej niż UTW,
- 6) centrum kształcenia ustawicznego,
- 7) domu, ośrodka kultury,
- 8) biblioteki,
- 9) instytucji pomocy społecznej,
- 10) kościoła, związku wyznaniowego
- 11) innej jednostki powołanej przez urząd gminy, miasta,
- 12) inna forma.

Jak zatem wynika z powyższego wyliczenia, jedynie część z ww. form organizacyjnych funkcjonuje organizacyjnie przy uczelni.

Najnowsze badanie GUS w tym zakresie, pt. Uniwersytety trzeciego wieku w roku akademickim 2021/2022, opublikowane we wrześniu 2023 r. wskazuje, że **w roku akademickim 2021/22 w badaniu statystycznym GUS wzięły udział 552 uniwersytety trzeciego wieku (UTW)**. Funkcjonowały one w ramach różnych form organizacyjno-prawnych, wśród których większość stanowiły stowarzyszenia UTW – 288 jednostek³. Łącznie do UTW uczęszczało 86 609 osób. Słuchaczami były głównie kobiety (83,8%), osoby w wieku 60-79 lat (82,9%), z wykształceniem średnim (48,9%) i mające status emeryta (88,6%). Słuchaczem UTW mogła zostać osoba, która spełniła określone wymagania. Głównymi kryteriami było złożenie deklaracji uczestnictwa (82,1%), określony wiek (75,0%) oraz uiszczenie opłaty (71,4%). Wykłady lub zajęcia regularne dla słuchaczy UTW prowadziło 9,8 tys. osób. Wśród nich dominowali nauczyciele akademicy (bez lektorów i nauczycieli języków obcych) – 2,2 tys., eksperci, specjaliści w określonej dziedzinie nauki – 1,1 tys. oraz lektorzy języków obcych – 1,0 tys. Ponad 45% wykładowców pracowało

³ Dane przedstawione w publikacji pochodzą z badania statystycznego, które było zrealizowane na formularzu UTW-1 „Sprawozdanie z działalności Uniwersytetów Trzeciego Wieku za rok akademicki 2021/22” przeprowadzonego przez Urząd Statystyczny w Gdańsku. Było to badanie obowiązkowe, pełne, zorganizowane wyjątkowo po 4 latach (przesunięcie nastąpiło z powodu ogłoszenia pandemii COVID-19). Pierwsza edycja badania miała miejsce w 2015 r. z danymi za rok akademicki 2014/15.

Podczas realizacji badania rozpoznano, że w badanym roku akademickim działało 560 uniwersytetów trzeciego wieku, w tym 552 złożyły sprawozdanie UTW-1.

na rzecz UTW nieodpłatnie. Szczegółowe dane dot. wyników badania można znaleźć w publikacji źródłowej GUS⁴.

1. Czy Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego rozważa wprowadzenie systemowych rozwiązań, które zobowiązywałyby każdą większą publiczną uczelnię wyższą do organizowania bezpłatnego Uniwersytetu Trzeciego Wieku?

W celu poznania aktualnego zakresu działań uczelni i ich współpracy z UTW, na początku października br. zwróciłem się z prośbą do wszystkich uczelni publicznych i niepublicznych o udział w ankiecie dotyczącej form działalności realizowanej albo zaplanowanej do realizacji przez te podmioty w zakresie uniwersytetów trzeciego wieku lub inicjatyw o podobnym charakterze. Pytania ankietowe mają pozwolić na lepsze rozpoznanie aktualnej sytuacji, w odniesieniu do uczelni i funkcjonujących w ich otoczeniu UTW. Ankieta ma za zadanie również uzupełnić informacje MNiSW na temat skali tej działalności, liczby osób zaangażowanych w funkcjonowanie UTW, zaangażowanie pracowników uczelni, zakres i częstotliwość organizowanych zajęć, etc.

Należy podkreślić, że szkoły wyższe działają jako samodzielne i niezależne jednostki organizacyjne (osoby prawne), a z punktu widzenia zasad ich organizacji i funkcjonowania mają charakter samorządny i korporacyjny. Wymaga zaznaczenia, iż ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce zawiera rozwiązania zgodne z konstytucyjną zasadą autonomii szkół wyższych w zakresie samodzielnego decydowania o rozwiązaniach przyjmowanych w różnych sferach jej działania. Zgodnie z art. 9 ust. 5 ww. ustawy organa władzy publicznej mogą podejmować rozstrzygnięcia dotyczące uczelni tylko w przypadkach przewidzianych w ustawach.

Obecne regulacje stwarzają członkom wspólnoty akademickiej możliwość udziału i wpływu na rozstrzygnięcia podejmowane w uczelniach w obszarze naukowym, dydaktycznym czy administracyjnym. Zgodnie z nadrzędną zasadą autonomii uczelni pracownicy uczelni, doktoranci i studenci, przez swoich przedstawicieli w poszczególnych gremiach, decydują o kształcie rozwiązań i organizacji uczelni.

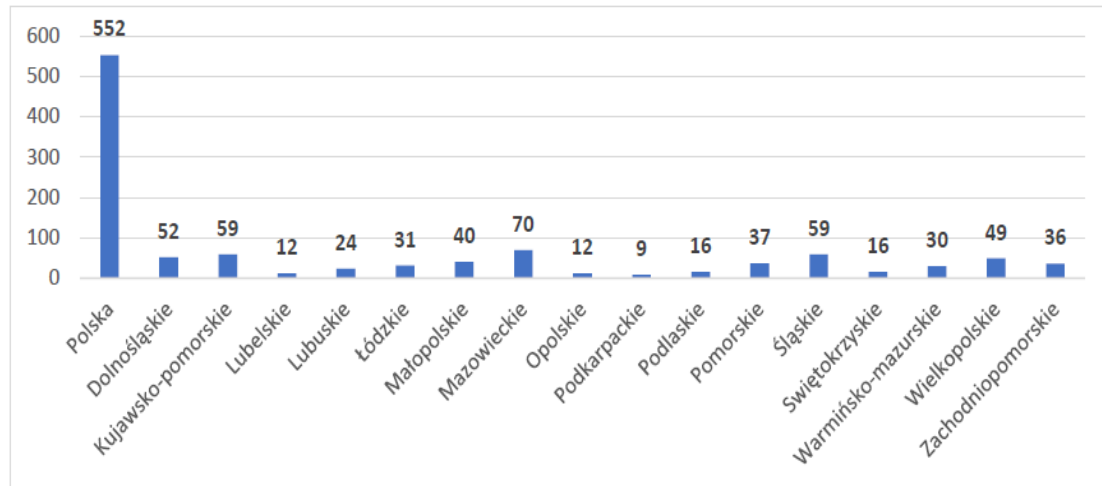
2. Czy rząd planuje działania mające na celu standaryzację Uniwersytetów Trzeciego Wieku na terenie całego kraju, aby seniorzy we wszystkich regionach mieli równy dostęp do tego rodzaju aktywności?

Tak jak podkreślono we wstępie do niniejszej informacji, UTW funkcjonują w ramach różnych form prawnych i struktur organizacyjnych. MNiSW nie przewiduje w chwili obecnej proponowania rządowi podejmowania działań, w tym działań legislacyjnych, mających na celu „standaryzację” UTW. Zapewnienie możliwie równego dostępu do uczestnictwa w UTW powinno wynikać z promocji i równomiernego regionalnie rozwoju tej formy aktywności społecznej, który to rozwój powinien być adekwatny do lokalnego zapotrzebowania na tę formę aktywności.

Zgodnie z badaniem Głównego Urzędu Statystycznego najwięcej UTW funkcjonuje w województwie mazowieckim (70), natomiast najmniej w województwie podkarpackim (9):

⁴ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/universytety-trzeciego-wieku-w-roku-akademickim-20212022,11,4.html>

Wykres: Uniwersytety Trzeciego Wieku w roku akademickim 2021/2022 w podziale na liczbę jednostek

Źródło: Sprawozdanie z działalności Uniwersytetów Trzeciego Wieku za rok akademicki 2021/22, GUS

Dla porównania, zgodnie z danymi przekazanymi przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w 2023 r. funkcjonowało 14 116 kół gospodyń wiejskich – najwięcej w województwie mazowieckim i lubelskim. Łącznie w 2023 r. wydanych zostało ponad 13 tys. decyzji dot. pomocy dla KGW na łączną kwotę 114 300 000,00z⁵.

Dodatkowo podkreślenia wymaga fakt, że działania wspierające odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do UTW są realizowane przez różne resorty, w tym np. przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w ramach Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025, którego nadrzędnym celem jest zwiększenie uczestnictwa osób starszych we wszystkich dziedzinach życia społecznego⁶.

3. Jakie środki rządowe bądź europejskie mogłyby być przeznaczone na wsparcie uczelni w organizacji Uniwersytetów Trzeciego Wieku?

Formy wsparcia aktywności seniorów, w tym ze środków europejskich mogą być bardzo różne, od wspomnianego wcześniej Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025, po fundusze europejskie, np. w 2023 r. NCBR w ramach programu POWER realizowało działanie pn. *Zapewnianie osobom starszym dostępu do usług edukacyjnych świadczonych w ramach uczenia się przez całe życie*.

Należy podkreślić, że Minister Nauki ustanawia programy i przedsięwzięcia w celu realizacji polityki naukowej państwa. Jednakże w ramach niektórych programów Ministra jednostki mogą ubiegać się o wsparcie finansowe na realizację projektów związanych z osobami starszymi. Przykładowe projekty to np.:

⁵ Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r. Warszawa, 2024, s. 51

⁶ Uchwała nr 167 Rady Ministrów z dnia 16 listopada 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych "Aktywni+" na lata 2021-2025 [M.P. 2020 poz. 1125](#)

w ramach programu Studenckie koła naukowe tworzą innowacje:

1. Akademia WSB - tytuł projektu: Diagnoza potrzeb edukacyjnych i otwartości na nowoczesną dydaktykę seniorów. Nowy model edukacyjny uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce, finansowanie: 34 200,00 zł (projekt zakończony)
Data rozpoczęcia realizacji projektu:
2023-04-28
Data zakończenia realizacji projektu:
2024-04-28

w ramach programu Nauka dla Społeczeństwa II:

1. Uniwersytet Dolnośląski DSW we Wrocławiu - tytuł projektu: Model wsparcia aktywności fizycznej seniorów oparty na nordic walking: Chodź z kijami z seniorami, finansowanie: 97 500,00 zł (umowa zawarta).
Data rozpoczęcia realizacji projektu:
2023-12-21
Data zakończenia realizacji projektu:
2025-04-21

w ramach programu Społeczna odpowiedzialność nauki II:

1. Fundacja Instytut Inicjatyw Lokalnych im. Prof. Waleriana Pańki w Katowicach
tytuł projektu: Centrum Aktywizacji Społecznej Seniorów, finansowanie: 750 000 zł (umowa zawarta)
Data rozpoczęcia realizacji projektu:
2023-07-01
Data zakończenia realizacji projektu:
2025-06-30
2. Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie
tytuł projektu: Po co Tobie Ojczyzna? – o modelach patriotyzmu i biograficznych doświadczeniach seniorów, finansowanie 80 000 zł (umowa zawarta)
Data rozpoczęcia realizacji projektu:
2023-12-01
Data zakończenia realizacji projektu:
2025-11-30
3. Wyższa Szkoła Kadr Menedżerskich w Koninie
tytuł projektu: Bezpieczny senior- zabezpieczenie prawne i technologiczne, finansowanie 159 000 zł (umowa zawarta)
Data rozpoczęcia realizacji projektu:
2023-10-01
Data zakończenia realizacji projektu:
2024-09-30
4. PAN Instytut Farmakologii im. Jerzego Maja w Krakowie
tytuł projektu: Jak zdrowo żyć? - Poradnik Seniora cz.2, finansowanie 99 790 zł (umowa zawarta)
Data rozpoczęcia realizacji projektu:
2023-09-01
Data zakończenia realizacji projektu:
2024-06-30

w ramach programu Społeczna odpowiedzialność nauki:

1. Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Nysie
tytuł projektu: Nyska Akademia Seniora - aktywizacja, finansowanie 199 138,50 zł (umowa zawarta)
Data rozpoczęcia projektu:
2023-01-01
Data zakończenia projektu:
2024-06-30

w ramach programu Doskonała nauka II:

1. Akademia Górniczo-Hutnicza im. St. Staszica - Kraków
tytuł projektu: Wirtualna jesień życia. Rozważania o roli gier cyfrowych w życiu osób starszych, finansowanie 11 770 zł (umowa zawarta)
Data rozpoczęcia realizacji projektu:
2023-04-03
Data zakończenia realizacji projektu:
2024-04-03
2. Narodowy Instytut Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji im. prof. dr hab. med. Eleonory Reicher - Warszawa
tytuł projektu Konferencja naukowa Międzynarodowy Dzień Osób Starszych 2023, finansowanie 122 320 zł (projekt zakończony)
Data rozpoczęcia realizacji projektu:
2023-05-30
Data zakończenia realizacji projektu:
2023-12-30

4. **Czy rząd zamierza wesprzeć publiczne uczelnie wyższe w rozwoju i promocji Uniwersytetów Trzeciego Wieku, aby przyciągnąć jak największą liczbę seniorów do tych inicjatyw?**
5. **Jak Ministerstwo planuje zadbać o wprowadzenie UTW na uczelniach, które jeszcze nie realizują takich programów, aby stało się to standardem w polskim systemie edukacji?**

W Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego realizowane były w latach ubiegłych działania mające na celu wsparcie uniwersytetów trzeciego wieku, w tym np. ogłoszony w 2016 i w 2017 roku program pod nazwą „Wsparcie Uniwersytetów Trzeciego Wieku”. W ramach ww. programu, przeznaczono środki finansowe w wysokości 6 mln zł w roku 2017⁷ i 4,8 mln zł w 2016 r.⁸ W roku 2017 w konkursie wyłoniono 16 beneficjentów (koordynatorów), z czego 10 to organizacje pozarządowe, które otrzymały 2 656 874 zł (łącznie dofinansowanie w tej edycji programu wyniosło 3 999 460,42 zł). Końcowymi beneficjentami programu było ponad 100 uniwersytetów trzeciego wieku.

UTW mogą się ubiegać o finansowanie w ramach wymienionych programów Ministra (odpowiedź na pytanie nr 3), a także planowane jest, przy współpracy z Centrum Nauki Kopernik, wzmocnienie oferty dla Seniorów w ramach inicjatywy Strefa Odkrywania, Wyobraźni i Aktywności (SOWA)⁹.

⁷ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20170000967>

⁸ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20160000980>

⁹ <https://www.kopernik.org.pl/projekty-dofinansowane/strefa-odkrywania-wyobrazni-i-aktywnosci>

Aktualnie UTW angażowane są w działania na wielu polach, o czym informację przedstawiono chociażby w Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.¹⁰, np.:

- **Działania Sieci Badawczej Łukasiewicz (23 instytuty badawcze) – Laboratorium Doświadczeń Sensorycznych**- to przede wszystkim cykl warsztatów, których głównym celem jest edukacja społeczna oraz promowanie inkluzji w społeczeństwie. W ten sposób Sieć Badawcza Łukasiewicz chce zwiększyć świadomość uczestników na temat codziennych wyzwań, z jakimi borykają się osoby z różnymi formami niepełnosprawności w miejscach publicznych oraz naukę właściwego reagowania i wsparcia tych osób, w tym osób starszych. Laboratorium dostarcza też informacji na temat nowoczesnych rozwiązań technologicznych, które pomagają przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu. Do zajęć zapraszani są m.in. seniorzy z Klubów Seniora i Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

Na uczestników warsztatów czekają quizy, zabawy, ćwiczenia i wyzwania, które pozwolą im lepiej zrozumieć codzienne wyzwania osób z niepełnosprawnościami lub osób starszych. Uczestnicy eksplorują przestrzeń z ekspozycjami, które naśladują typowe miejsca publiczne, takie jak hol dworca, urząd czy muzeum. W pomieszczeniach tych są także prezentowane innowacyjne rozwiązania technologiczne opracowane przez Sieć Badawczą Łukasiewicz – Instytut Technik Innowacyjnych EMAG, które przeciwdziałają wykluczeniu społecznemu. Wcielając się w sytuacje, które napotykają osoby z ograniczoną sprawnością w życiu codziennym, uczestnicy wykonują przydzielone im różnorodne zadania, np. na stanowisku kasjera, urzędnika czy osoby z niepełnosprawnością. Dostępne są niezbędne rekwizyty, laski dla niewidomych, maski, które uczynią te doświadczenia jeszcze bardziej autentycznymi. Część praktyczna warsztatów jest poprzedzona krótką sesją szkoleniową, na której przekazywane są podstawowe umiejętności niezbędne do udziału w zadaniach.

- **Współpraca międzysektorowa/wspieranie aktywności seniorów w kulturze** - współpraca instytucji kultury z organizacjami pozarządowymi zrzeszającymi seniorów, działającymi na ich rzecz oraz podmiotami sektora opieki społecznej, opieki zdrowotnej, kościołami i związkami wyznaniowymi.

Najważniejszą rolę w tym współdziałaniu odgrywają Uniwersytety Trzeciego Wieku. Duża część instytucji kultury stale współdziała z UTW z danej miejscowości. Współpraca ta polega na likwidacji barier uczestnictwa (tańsze lub darmowe bilety), dostosowywaniu oferty kulturalnej do potrzeb seniorów oraz przygotowaniu ofert specjalnych dla UTW. Część instytucji kultury realizuje działania dla seniorów również we współpracy ze związkami kombatanów, klubami seniora, stowarzyszeniami oraz domami pomocy społecznej.

6. Proszę o wykaz wszystkich publicznych uczelni, przy których działają Uniwersytety Trzeciego Wieku oraz tych przy których nie działają.

MNiSW nie prowadzi centralnego wykazu zawierającego aktualizowaną na bieżąco informację o wszystkich funkcjonujących uniwersytetach trzeciego wieku. Zgodnie z danymi źródłowymi stanowiącymi bazę do raportu „Sprawozdanie z działalności Uniwersytetów Trzeciego Wieku za rok akademicki 2021/22” udział w badaniu wzięły 24 UTW działające w strukturze uczelni jako stowarzyszenie, oraz 79 UTW działających w strukturze uczelni niebędących stowarzyszeniem.

¹⁰ https://senior.gov.pl/polityka_dlugofalowa/pokaz/667

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, na podstawie informacji zwrotnej pozyskanej w ramach odpowiedzi na ankietę, o której mowa w odp. na pyt. 1, uzyska najpełniejszą dotychczas i bieżącą informację o liczbie funkcjonujących uniwersytetów trzeciego wieku działających w ramach i przy uczelniach (bazując na dobrowolnych odpowiedziach uczelni publicznych i niepublicznych, do których skierowana została ankieta).

Z poważaniem

Z upoważnienia Ministra Nauki

Maciej Gdula
Podsekretarz Stanu
/ – podpisano cyfrowo/

Do wiadomości:
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.